

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
MENŲ FAKULTETAS
AUDIOVIZUALINIO MENO KATEDRA

Emilijus JOCAS

Audiovizualinio meno specialybės IV kurso studentas

VIDEO FILMAS
„AFGANISTANO KARO VETERANAI“
KŪRYBINĖ DOKUMENTIKA KARO TEMA

BAKALAURO DARBAS

Darbo vadovas:
doc. Arūnas Uogintas

Šiauliai 2010

Turinys

Įvadas.....	5
1. DOKUMENTINIO KINO ANALIZĖ.....	6
1.1. Dokumentinio kino samprata ir žanrai.....	6
1.1.1. Dokumentinio kino samprata.....	6
1.1.2. Dokumentinio kino žanrai.....	7
1.2. Dokumentinio kino istorija.....	8
1.3. Kūrybinė dokumentika.....	9
2. KŪRYBINĖ DOKUMENTIKA KARO TEMA.....	11
2.1. Karo samprata ir vaizdavimas kine.....	11
2.1.1. Karo samprata.....	11
2.1.2. Karo vaizdavimas kine.....	12
3. TSRS - AFGANISTANO KARĄ VAIZDUOJANČIŲ FILMŲ ANALIZĖ.....	14
3.1. Afganistano karas.....	14
3.2. Afganistano karo filmai.....	14
3.3. Afganistano karo veteranai.....	15
3.3.1. Karo pasekmės veteranams.....	16
4. KŪRYBINĖS DOKUMENTIKOS FILMAS.	17
4.1. Tikslas ir uždaviniai.....	17
4.1.1. Anketa.....	17
4.2. Kūrimo eiga.....	18
4.2.1. "Movie Trailer".....	18
4.2.2. Filmavimas, montažas, animacija.....	19
4.2.3. Naudotos technologijos.....	21
4.2.4. Scenarijus.....	22
Išvados.....	26
Literatūra.....	27
Priedai.....	29

Santrauka

Šiame darbe nagrinėjama dokumentinio kino samprata ir jo žanrai, karo tema dokumentikoje. Tobulėjant technologijoms – menininkų vaizduotei išreikšti atsirado naujų būdų. Technologijos suteikia galimybę papildyti, praplėsti esamus žanrus, sukuriant ir visai naujus. Vienas tokių žanrų yra kūrybinė dokumentika. Šiame darbe apžvelgiami kūrybinės dokumentikos kūrimo principai, vartojimo sritys.

Per visą žmonijos istoriją buvo daug karų, kurių metu kariai ir civiliai patirdavo didžiules psichologines traumas. Afganistano karas taip pat ne išimtis. Dabar mažai kas kalba ar prisimena šį karą. O juk šalia mūsų gyvena tūkstančiai žmonių, kuriems Afganistanas - lyg kraujuojantis randas širdyje. Afganistano karo veteranų problemos dažnai nutylimos, dėl naujų karų, terorizmo. Jie visada jausis kitokiais, jaus skirtumą, psichologinį spaudimą iš tų žmonių, kurie nekariavo. Šiais laikais šis karas ir jo dalyviai yra paprasčiausiai „nepatogus“ šių dienų politikams ir žmonėms. Afganistano karo veteranai yra išskirtinė socialinė grupė. Jiems ne savo valia teko išgyventi baisiausią civilizacijos reiškinį – karą. Per keletą metų ten tarnavusiems vaikinams teko patirti daugiau nei daugumai mūsų per visą gyvenimą.

Mano tėvas yra šio karo dalyvis. Video filmas yra apie jį ir jo draugus, bendražygius. Video filmas pastatytas remiantis tikrais šių žmonių pasakojimais. Kai kurias pasakojimų mizanscenas animavau pasinaudodamas kompiuterinės animacijos technologijomis. Filmo idėjai, koncepcijai perteikti naudojau „movie trailer“ metodą.

Summary

The aim of this Bachelor Thesis is to analyse the concept of documentary and to overview its genres. What is more, observation of the war theme in documentary is made. The development of new technologies helped the artists to find new ways in expressing their imagination. New technologies enable to extend genres and even help to create new ones. One of these genres is creative documentary. In this paper are observed principles of creating documentary and spheres where it is used.

During the whole history of human kind, there were many wars, where many soldiers and citizens experienced psychological trauma. Afghanistan war is not an exception. There are not many who want to remember or talk about this war. However, for each participant of this war, these memories are like a bleeding wound in their hearts. The problems of Afghanistan veterans are often kept in silence because of the new wars and terrorism. These people will always feel being different from others. Also, they are undergoing psychological pressure from those, that escaped the war. Nowadays, the participants of this war are just inconvenient to politicians and other people. The veterans of Afghanistan war are an exceptional social group, which unwillingly experienced the horror of the war. During the period of several years, they have experienced more than others may experience during their whole lives.

My father is a participant of Afghanistan war. The film is about him and his friends. Film is based on the real facts. Some of the mise-en-scenes are animated by using digital animation technologies. In order to represent the idea and the concept of the film, I used „movie trailer“ method.

Supervisor: doc. Arūnas Uogintas

Ivadas

Afganistano karo veteranų pasakojimai, tikros ir neišgalvotos, ne kasdien girdimos ir kartais pačių dalyvių nenoriai pasakojamos istorijos, kasdienio kovojimo už savo gyvybę prisiminimai. Visuomenė juos vadina plėšikais, žmogžudžiais, kiti priešingai - didvyriais, vertais pagarbos žmonėmis. Karo metu dar buvo „paaugliai“, nesusiformavusios asmenybės, pasiūstos ne savo noru į tikrą karo mėsma. Dauguma dalyvių stengiasi pamiršti to meto įvykius, apie juos nešneka. Kiti juos prisimena ir stengiasi palaikyti ryšius su buvusiais bendražygiais, kitaip vadinamais „broliais“ ir kasmet pamini vasario 15-ąją – Sovietų Sąjungos intervencijos į Afganistano teritoriją pabaigą. Bėgant metams lieka vis mažiau galimybių išgirsti gyvų pasakojimų iš pačių dalyvių apie beprasmią karo žiaurumą. Ši tema yra aktuali visiems Lietuvos žmonėms, o ypač jaunajai kartai, kuri nežino, ką Lietuvos vaikinai veikė tolimoje Afganistano žemėje.

Darbo tema:

KŪRYBINĖ DOKUMENTIKA KARO TEMA

Darbo Objektas:

Kūrybinės dokumentikos video filmas, TSRS – Afganistano karo veteranų prisiminimų, pasakojimų tema.

Darbo tikslai:

Susipažinti su dokumentinio filmo žanrais, istorija ir kūrimo principais.

Apibrėžti karo sampratą ir apžvelgti jo vaizdavimą kine.

Dokumentuoti, žmonių, dalyvavusių TSRS – Afganistano kare 1979-1989 metais patyrimus, išgyvenimus, bei juos vizualizuoti kompiuterine animacija – sukuriant kūrybinės dokumentikos video filmą.

Darbą sudaro:

Kūrybinės dokumentikos video filmas.

Dokumentinio kino karo tema analizė.

Kūrybinio proceso aprašymas.

Išvados

Naudotos literatūros sąrašas ir priedai

1. DOKUMENTINIO KINO ANALIZĖ

Kinas – tai pramonės šaka, kultūros sritis, kurios pagrindinis tikslas pagaminti filmą ir rodyti jį visuomenei. Ši pramonės šaka turi kur kas didesnę reikšmę negu parodyti filmą visuomenei. Jis atlieka nemažai kitų funkcijų: skatina kūrybinę, gamybinę, mokslinę, techninę, informacinę, mokomąją, švietėjišką, pramoginę ir kitas sritis. Geras filmas turi sudominti ir „užkabinti“, tačiau nebūtinai gerąją prasme. Režisierius E. Vėlyvis į teiginį, kad jo režisuotas filmas „Zero“ patinka ne visiems atsakė: „Tai labai gerai! Jeigu filmas drasko sielą, tikslas pasiektas. Visiems neįtiksi, nepatiks ir to nereikia daryti. Pats dievas ne visiems patinka, ką jau kalbėti apie filmus...“¹

Kiną galima skirstyti į žanrus pagal tematiką: veiksmo, trileris, drama, dokumentinis ir t.t. Iš šių žanrų išsiskiria dokumentinis kinas. Dokumentinis kinas ypatingas tuo, kad bene vienintelis siekia perteikti realybę jos neperkurdamas. Apie tai plačiau bus kalbama kitame skyriuje.

1.1 Dokumentinio kino samprata ir žanrai

1.1.1 Dokumentinio kino samprata

Dokumentinis kinas yra apibūdinamas kaip kino žanras, kurio vaizduojami įvykiai yra tikri, pvz.: istoriniai faktai. Žodis *dokumentinis* turėtų būti sinonimas žodžiams *autentiškas*, *realus*. Tačiau neįmanoma visiškai perteikti realybės dėl poros priežasčių. Visų pirma technologiškai neįmanoma užfiksuoti visko: reikia rinktis, kurie kadrai bus naudojami filmo montaže, kurie rakursai bus naudojami filmuojant. Be to, kinas perteikia tik vaizdą ir garsą, kas atstoja du žmogaus pojūčius, o žmogus turi penkis pojūčius. Antra priežastis, susijusi su tuo, kad autorius priverstas rinktis tiek filmavimo objektą, laiką, trukmę, rakursus, tiek rinktis, kurie kadrai bus naudojami filme. Taip pat koks bus garsinis filmo sprendimas. Vadinasi, neįmanoma išvengti didesnio ar mažesnio subjektyvumo.

Tiesa, kino istorijoje buvo bandymų kurti „tikrą“ dokumentiką, maksimaliai priartėjant prie tikrovės. To pavyzdys yra Andy Warhol filmas „Miegas“ („Sleep“, 1964). Filmu metu vaizduojamas ištisas aštuonias valandas trunkantis miegas. Į filmo premjerą atėję žmonės pasipiktino, kai kurie reikalavo gražinti pinigus. Aštuonias valandas kadre niekas nesikeičia.

Taigi, bet kuriame dokumentiniame neišvengsime autoriau požiūrio. Apie tai kalba ir lietuvių dokumentinio kino kūrėjas Audrius Stonys: „Kino techniką nesunku perkąsti. Kameros valdymas susideda iš kelių taisyklių, kurių laikydamasis arba jas laužydamas gali kurti kiną. Tačiau yra tai, ko

¹ „Emilis Vėlyvis: Jei vyrai verkia, verkia iš tikrųjų“: <<http://www.15min.lt/naujiena/zmones/zurnalas-zmones/emilis-velyvis-jei-vyrai-verkia-verkia-is-tikruju-papildyta-gequzes-20-d-159-97289>>

neišmoksi. Tai tiesos pojūtis. [...] Ne fakto, bet situacijos, būsenos, problemos tiesos. Be jos filmas bus tik imitacija. Jei turi tiesos pojūtį be gailesčio gali atmesti visa, kas tam prieštarauja, nors ir kaip būtų skausminga ar kiek pastangų tai galėtų kainuoti.“²

Taigi, iš pradžių dokumentinis kinas atspindėjo tikrovę paprastai - tik fiksuojant realius įvykius ir apie juos informuojant. Vėliau, tobulėjant technologijoms ir pačiam kinui, prasipletė ir dokumentinio kino vaizdavimo galimybės. Kūrybiškai transformuodamas objektyvios tikrovės vaizdus, dokumentinis kinas gali paveikti žmonių mintis ir jausmus daug labiau nei rašytiniai tekstai. Tai reiškia perteikti ne tiek pačią tikrovę, o kiek autoriaus poziciją neišgalvotos tikrovės atžvilgiu.

1.1.2 Dokumentinio kino žanrai

Su laiku, dokumentinis kinas pradėjo apimti labai įvairias visuomenės gyvenimo sritis, atsirado tam tikri dokumentinio kino žanrai. Paminėsiu kelis iš jų: kino kronika, kino reportažas, kino apybraiža ir mokslo populiarinimo filmai.

Kino kronika kaip žanras atsirado pirmiausia. Jos tikslas informuoti apie svarbiausius dabarties įvykius ir reiškinius. Šis žanras fiksuoja svarbiausius visuomenės gyvenimo aspektus, esant realioms sąlygoms atskleisti socialinius, politinius ir kultūrinius santykius. Kino kronikos yra vertingos laiko atžvilgiu, jos tampa puikia vaizdine priemone televizijos laidų, filmų kūrėjams.

Reportažas – kitas dokumentinio kino žanras. Reportažo tikslas – operatyviai pateikti informaciją apie dienos įvykius, reiškinius. Šiame žanre yra svarbus pats įvykis, nuotaika, detalės. Dažnai net atsisakoma daugumos faktų, esminė informacija perteikiama per potekstę. Potekstė yra kuriama žodine, vaizdine, garsine išraiška, taip pat jungiant kelis epizodus. Reportažais naudojami ir kino apybraižos bei kino žurnalai.

Dar vienas žanras - kino apybraiža. Tai publicistinis procesas, žmonės arba įvykius vaizduojantis kūrinys. Vertingiausios apybraižos yra tos, kuriose tema yra aktuali, autoriaus pozicija ir vertinimas yra įžvalgus. Kino apybraižos objektais gali būti visuomeninio, politinio ir kultūrinio gyvenimo reiškiniai, įdomūs įvykiai, pasakojimai. Vaizduojant žmogų dažnai pirmoje vietoje iškeliami gyvenimiška drama, konfliktai, kurių metu išryškėja tikroji jo vertė.

Mokslo populiarinimo filmų pavadinimas sako, kad šio žanro filmo tikslas yra supažindinti plačiąją visuomenę su mokslo, technikos laimėjimais, gamtos reiškiniais. Taip pat gali būti supažindinama su istorija, mokslininko biografija ir t.t. Gaila, bet ne viską įmanoma nufilmuoti, todėl kartais pasitelkiama vaidyba, animacija. Bet visa tai tarnauja tam pačiam tikslui: atskleisti ir pavaizduoti realiai egzistuojantį reiškinį. Todėl tai taip pat dokumentika.

² Sonatos Žalneravičiūtės interviu su Audriumi Stoniu, „Dokumentinis kinas – intervencija į žmogaus dramą“, *Šiaurės atėnai* (nr. 44), 2000 lapkričio 25d., 11psl.

1.2 Dokumentinio kino istorija

Dokumentinio kino terminas buvo sugalvotas kino kūrėjo John Grierson 1926 metais, norint apibūdinti neišgalvotus įvykius, tokius kaip kino kameros užfiksuotus vaizdus iš kelionių. Tačiau pačiais pirmaisiais dokumentiniais vaizdais yra laikomi patys pirmieji kameros užfiksuoti vaizdai, tokie kaip darbininkai palieka gamyklą, traukinys atvažiuoja į stotį ar laivo išplaukimas iš uosto. Juos nufilmavo broliai Auguste ir Louis Lumiere 1895 metais. Tuomet, tai buvo vadinama neišgalvotais filmais, nes dokumentinio kino sąvoka dar nebuvo atsiradusi.

XX amžiaus pradžioje, maždaug 1920 metais labai populiarūs buvo filmai su kelionių vaizdais, kurie buvo mėgstami dėl savo „egzotikos“. Vienas geriausiai žinomų buvo „Galvų medžiotojų žemė“ („Land of the Head Hunters“, 1914) – nebylusis kinas, apie vieną Šiaurės Kanados gentį. Antras pasirodęs dokumentinis filmas su kelionių vaizdais buvo Frank Hurley's filmas „Pietūs“ („South“, 1919) – apie nenusisėkusią ekspediciją į arktį. Šis filmas pagal trukmę prilygo beveik pilno metražo filmui. Tačiau Robert J. Flaherty filmo „Šiaurės Nanukas“ („Nanook of the North“, 1922) pasirodymas laikomas dokumentinės kino romantikos laikotarpio pradžia. „Šiaurės Nanukas“ nufilmuotas tolimuose egzotiškuose kraštuose, kas buvo labiau vertinama to meto visuomenės.

Maždaug 1920 metais kūrėsi naujos tradicijos, buvo kuriami dokumentiniai filmai apie žmogaus buitį, aplinką. Rusų režisierius D. Vertov teigė, jog kameros objektyvas gali užfiksuoti, pamatyti daug daugiau nei mato žmogaus akis. Greitinant ir lėtinant užfiksuotą vaizdą, jį montuojant galima pamatyti detales, kurių žmogaus akis paprastai pastebėti negali.

Prieš ir antrojo pasaulinio karo metais labai išpopuliarėjo propagandinis kinas, kurio tikslas pakeisti visuomenės požiūrį. Geriausi pavyzdžiai Leni Riefenstahl's filmas „Triumph of the Will“ (1935) ir Joris Ivens su Henri Storck „Borinage“ (1931).

1950-1970 metais, atsiradus 16mm kino kameroms, galinčioms įrašyti garsą tiesiogiai, dokumentinių filmų gamyba pradėjo augti. Kameros tapo kompaktiškesnės, reikėjo mažesnės filmavimo komandos. Režisieriai skirtingai žiūrėjo į dokumentinio filmo filmavimą, vieni rinkosi viską stebėti iš šalies, kiti specialiai dalyvaudavo įvykių eigoje. Maždaug 1970 metais, dokumentinis kinas buvo laikomas politiniu ginklu prieš kapitalizmą.

Šiais laikais išpopuliarėjo modernioji – kūrybinė dokumentika. Tokie filmai kaip „Super didelis aš“ („Super size me“, 2005) ar „Nepatogi tiesa“ („An Inconvenient Truth“, 2006) - mažo biudžeto filmai, tačiau patraukė didžiųjų kompanijų dėmesį. Vieni kritikai ėmė abejoti ar tai vis dar dokumentika, kiti tokio pobūdžio filmus lygino su pseudo-dokumentika. Tobulėjant technologijoms ir plečiantis fantazijos vizualizavimo galimybėms dokumentika įgyja vis naujų formų.

1.3 Kūrybinė dokumentika

Dokumentiniame kine fiksuojami tikri žmonės ir įvykiai. Žodžio „dokumentas“ suteikimas kino filmui suteikia jam realaus įvykio liudytojo reikšmę. Nors dokumentinis kinas nėra visiškai įrodantis įvykių realumą, žiūrovams vis tiek reikėtų tikėti ir vertinti dokumentiniame filme rodomus dalykus kaip atitinkančius tikrovę, realybę. Kinas, kad ir kokie būtų jo žanrai yra neįmanomas be autoriaus individualaus, meninio požiūrio.

Michael Rabiger „Dokumentinio kino režisūra“ vadovėlyje, skirtame Amerikos ir Europos studentams, kalba apie tai, kaip svarbu yra pasirinkti tinkamą temą dokumentiniam filmui, pataria ko reikėtų vengti pradedančiajam. Pasak Michael Rabiger, visų pirma būsimo kino filmo autorius turi gerai pažinti save. Vadovėlio autorius siūlo rinktis konkrečias temas ir prieš tai atsakyti sau pačiam atsakyti į tokius klausimus kaip: „Kokią reikšmę man turi ši tema? Kas daugumai žmonių jau žinoma? Apie ką aš ir dauguma žmonių iš tikrųjų norėtume sužinoti? Kiek tiksliai ir giliai galiu išaiškinti šią temą?“³ Michael Rabiger siūlo nepradėti ieškoti temų kažkur toli, o atvirkščiai - visai šalia galima pamatyti, atrasti kažką naujo, įdomaus. Kitą vertus, paprastomis priemonėmis kurti mažo biudžeto filmai gali būti įdomūs ir reikšmingi.

Lietuvoje toks dokumentinio filmo pavyzdys yra Arūno Matelio filmas „Prieš parskrendant į žemę“ (Lietuva-Vokietija, 2005). Tai filmas apie vaikus, sergančius leukemija. Visas veiksmas vyksta ligoninės palatoje ir tik kartais pats pastatas parodomas iš šalies. Matyti, kaip keičiasi metų laikai, tačiau pačioje ligoninėje laikas tarsi sustingęs. Arūnas Matelis filme atskleidžia, kaip vaikai sunkiose situacijose sugeba gyventi, žaidžia ir susitelkia ties tuo, ką tuo metu daro. Filmas pelnė pripažinimą – 2006 metais jis buvo rodomas daugiau nei dešimtyje pasaulio šalių. „Prieš parskrendant į žemę“ buvo įvertintas dviem prizais Silverdocs ir Bruklino festivaliuose.

Kitas pavyzdys yra amerikiečių nepriklausomo kino kūrėjo Morgan Spurlock filmas „Super didelis aš“ („Super Size Me“, 2004). Filmu metu autorius atlieka eksperimentą – trisdešimt dienų valgo tik „McDonald's“ maistą. Ši mintis režisieriui kilo, kai šis per televiziją pamatė dvi nutukusias amerikietes, kurios iškėlė ieškinį greito maisto restoranui „McDonald's“, pastarąjį kaltindamos dėl nutukimo. „McDonald's“ advokatai paaiškino, kad restoranų tinklo maistas yra sveikas ir kaloringas. Norėdamas tai patikrinti režisierius pasiryžo pats išbandyti, ar iš tiesų šis maistas yra sveikas. Po 30 dienų „dietos“ (Morgan Spurlock maitinosi tik minėtame restorane tris kartus per dieną) filmo autorius priaugo vienuolika kilogramų, patyrė nuotaikų svyravimus, seksualinius sutrikimus. Eksperimento metu Morgan sveikatą tikrino įvairių sričių medicinos specialistai. Filmas sulaukė didelio žiūrovų susidomėjimo ir pakeitė kai kurių iš jų valgymo įpročius.

³ Michael Rabiger, „Dokumentinio kino režisūra ir postprodukcija – kūrybinio individualumo paieška“ <http://kinomanai.lt/jn/index.php?option=com_content&task=view&id=42&Itemid=152>

Šie du pavyzdžiai iliustruoja, kaip dokumentinis kinas keičia žmonių požiūrį į reiškinius ir dar kartą patvirtina, kad norint sukurti paveikų dokumentinį filmą, nereikia didelio biudžeto - reikia įdomios ir aktualios temos, bei autoriaus įžvalgos.

2. KŪRYBINĖ DOKUMENTIKA KARO TEMA

Kūrybinės dokumentikos filmų karo tema nėra daug, tačiau manoma, jog vienas pirmųjų yra Winsor McCay animacija „Sinking of the Lusitania“ (1918). Filmo pobūdis dokumentinis, supažindinantis žiūrovus su tam tikrais tais metais įvykusiais įvykiais.

Vienas ryškiausių, išsiskiriančių ir kitų kūrybinės dokumentikos filmų pastaruoju metu - režisieriaus A. Folmano „Valsas su Baširu“ (Waltz with Bashir). Filmo siužetas pasakoja apie jo autorių, režisierių A. Folmaną. Jo draugas papasakoja sapną, kuriame jį persekioja karo metais nušautų šunų vaiduokliai. Pokalbis atnaujina draugų prisiminimus iš karo Libane ir režisierių paskatino susitikti su šio karo veteranais, bei padiskutuoti apie buvusios to karo įvykius, pasekmes. Autorius istoriniams faktams atvaizduoti pasitelkė „rotoscope-animation“⁴ stiliaus technologiją. Tai leido realistiškai ir stilingai atvaizduoti tiek pačius žmones, tiek siurrealistinius vaizdus. Filmas buvo nominuotas keletui Oskarų ir Europos kino meno akademijos apdovanojimuose tapo auksinio gaublio laimėtoju.

2.1 Karo samprata ir vaizdavimas kine

2.1.1 Karo samprata

Karo sąvoką apibrėžti yra sunku. Karas – priešininkų susidūrimas, kuris nėra apribojamas vien tik kariniais susidūrimais. Karas - socialinis, kultūrinis reiškiny, apimantis visuomenės organizavimo, technologijų pokyčių ir kitas sritis. Karo įtaką įvairiems procesams galima pasverti tik išplėtus jo sampratą. Karinė jėga yra draudžiama tarptautiniuose santykiuose, tačiau kariniai konfliktai kyla ir toliau visame pasaulyje. Tam kelio užkirsti yra neįmanoma.

Karas jau pats savaime negali būti moralus. Tačiau, žvelgiant į istoriją, tai visgi yra neišvengiamas reiškiny. Jau nuo senų laikų svarstoma teisingo karo teorija, kuri nuolat apžvelgiama ir papildoma, stengiantis išlaikyti esamo laikmečio aplinkybes. Ją galima skirstyti į porą dalių pagal tai, kaip teisiama karas.

Pirmoji dalis (jus ad bellum⁵) - priežastys įtakojančios karo pradžią, kitaip sakant, kita šalis negali naudoti karinės jėgos kitos šalies integralumui ir suverinamumui pažeisti. Ši dalis pateisina tik savigynai skirtus karinius veiksmus.

Antroji dalis (jus in bello⁵) - priemonės, kurios naudotos karo metu. Nors karo pradėjimas yra teisėtas veiksmas, tačiau ne visi jo veiksmai yra teisingi. Jus in bello skirtas užtikrinti karo žmogiškumo laipsniui, bei karo veiksmo tikslams pasverti.

⁴ Rotoscope-animation – animacija piešiama ant video medžiagos.

⁵ Teisingumo kare beiėškant: <<http://www.postscriptum.lt/7-karas/teisingumo-kare-beieskant>>

Yra ir trečioji dalis (just post bellum⁶), kuri nagrinėja įvykius, elgseną su pralaimėjusiomis šalimis po karinių įvykių. Karą pradėjusi šalis gali būti priversta mokėti kompensacijas nukentėjusiai šaliai.

2.1.2 Karo vaizdavimas kine

Karo filmai yra populiarus kino žanras susijęs su karo, paprastai jūrų, oro ar sausumos mūšiais, taip pat belaisviais, slaptų operacijų, karinio mokymo ir kitomis susijusiais dalykais. Kartais karo filmai būna apie karinį ir civilinį gyvenimą, be mūšio vaizdavimo. Jų pasakojimai kartais būna išgalvoti, kartais remiasi tikromis istorijomis, faktais, dokumentika. Dauguma karo filmų sukurti bendradarbiaujant su įvairių šalių karinėmis pajėgomis. Karinės pajėgos bendradarbiaudamos taip pat atsižvelgia į filmo kūrėjų planus, kuriuos esant reikalui reikalauja pakeisti. Šitaip filmo kūrimo eiga iš dalies priklauso ir nuo jų.

Toliau bus aptarta, kokie filmai karo tematika buvo kuriami. Filmai klasifikuojami chronologine tvarka:

1920-30

Vienas pirmųjų karo filmų apskritai buvo Charles Chaplin's komedija „Peties ginklai“ („Shoulder Arms“, 1918). Sekantys filmai, tokie kaip „Didysis paradas“ („The Big Parade“, 1925) ir „Kokia šlovės kaina?“ („What Price Glory?“, 1926) pasirodę po Pirmojo pasaulinio karo buvo linkę atskleisti karo tuštybę ir siaubą.

1940

Pirmieji filmai Antrojo pasaulinio karo tema atkeliavo iš Didžiosios Britanijos ir Vokietijos. Jų pobūdis buvo dokumentinis, pusiau – dokumentinis. Nuo to laiko britų kino pramonė pradėjo derinti dokumentiką su pramanytais pasakojimais. Dar vėliau į karą įsitraukė ir JAV, kuri nuo pat pradžios masiškai pradėjo leisti tokius karo tematikos filmus, kaip „Ponia Miniver“ („Mrs. Miniver“, 1942), „Tamsos kraštas“ („Edge of darkness“, 1943) ar „Šiaurinė žvaigždė“ („The north star“, 1943) aukštino ir Amerikos sąjungininkus.

1950

Po Antrojo pasaulinio karo pasirodė daug patriotinių filmų, kurie naudojo karą kaip foną nuotykių ir dramų istorijoms kurti. Didžiojoje Britanijoje filmai buvo kuriami pagal tikras istorijas, tuo tarpu Holivudas pradėjo gilintis į sugrįžusių veteranų problemas. Taip atsirado

⁶ Teisingumo kare beieškant: <<http://www.postscriptum.lt/7-karas/teisingumo-kare-beieskant>>

nemažai gerų filmų, tokių kaip Mūšio laukas („Battleground“, 1949), „Drąsiųjų namai“ („Home of the Brave“, 1949). Holivudo filmams buvo būdingas polinkis į herojiškumą, bei pasiaukojimą.

1950-60 „POW“⁷ filmai

„POW“ (ang.- karo belaisvis) filmai buvo ypatingai populiarius karo filmų žanras, kurį išpopuliarino Didžioji Britanija 1950-60 metais. Filmai buvo sukurti remiantis tikromis istorijomis, pvz.: „Medinis arklys“ („The Wooden Horse“, 1950), „Albertas R.N.“ („Albert R.N.“, 1953) ir „Kolditzo istorija“ („The Colditz Story“, 1955).

1970

Karo įvykiai Vietname sumažino polinkį kurti filmus pagal pramanytas istorijas ir daugumą režisierių paskatino kurti filmus vaizduojančius tikrus karo išgyvenimus, siaubą. Filmus kūrę geriausi to meto režisieriai ir aktoriai sulaukė geros komercinės sėkmės. Tai tokie filmai kaip: „Grįžtu namo“ („Coming Home“, 1978), „Elnio medžiotojas“ („The Deer Hunter“, 1978), „Pilnas metalinis švarkas“ („Full Metal Jacket“, 1987).

1990 iki 2000

Ypatingai sėkmingas buvo Steveno Spielberg'o filmas „Gelbstinti eilinį Rajeną“ („Saving Private Ryan“, 1998). Tokie filmai kaip „Perl Harboras“ („Pearl Harbor“, 2001) ir „Priešas už vartų“ („Enemy at the Gates“, 2001) prisidėjo prie susidomėjimo Antrojo pasaulinio karo filmais atgimimo.

⁷ POW - Prisoner Of War (anglų k. - karo belaisvis).

3. TSRS - AFGANISTANO KARĄ VAIZDUOJANČIŲ FILMŲ ANALIZĖ

Afganistano valstybė yra įsikūrusi Azijos pietvakariuose, jos plotas - 647 500km². Nors Afganistanas turtingas gamtiniais ištekliais, bet gyventojai jau senai gyvena labai skurdžiai. Šalis nuniokota karo, karo sąlygos – nuolatinė šios šalies būseną. Afganistanas yra viena iš šalių turinčių didžiausią kūdikių mirštamumą pasaulyje. Žemė čia nualinta sausrų, bei pilna žemės minų, užsilikusių iš TSRS – Afganistano karo.

3.1. Afganistano karas

TSRS - Afganistano karas įėjo į istoriją kaip vienas ilgiausiai trukusių karų. Karas prasidėjo 1978 m., kai Afganistane liaudies demokratinė partija įvykdė perversmą. Pagal TSRS vykdomas reformas sukėlė daugumos afganistaniečių nepasitenkinimą. Šalyje vyko ginkluoti susirėmimai, kurių esama vyriausybė nebuvo pajėgi numalšinti. Šitie įvykiai buvo pradžia TSRS - Afganistano karui. TSRS gelbėdama blogą padėtį Afganistane, norėdama numalšinti sukilėlius, įvedė savo kariuomenę (maždaug 100 000 karių). Prasidėjo TSRS – Afganistano karas. Afganistano sukilėlius intensyviai rėmė kai kurios vakarų ir arabų valstybės. TSRS kariuomenei per 10 metų trukusį karą nepavyko įveikti Afganistano partizanų. 1988 metais TSRS kariuomenė buvo priversta iki 1989 metų išvesti kariuomenę iš Afganistano. Tai buvo karo pabaiga. Karas nusinešė daugiau nei 15 000 karių gyvybes, maždaug 6 milijonus vietinių gyventojų priverstė emigruoti.

3.2. Afganistano karo filmai

TSRS - Afganistano karo tema parašyta daugybė tikrų istorijų, išleistos šimtai knygų. Rusų kalba žymiausios knygos: Игорь Моисеенко "Сектор обстрела", Сергей Скрипаль, Геннадий Рытченко, Сергей Скрипник "Горная база". Lietuvių kalba – viena populiariausių karo tema Zigmo Stankaus „Kaip tampama albinosais" (1993) ir Audriaus Bitino, Mido Urbonavičiaus „Afganistano mazgas“ (2003). Praėjus daugiau nei 20 metų po TSRS – Afganistano karo, knygos yra perkamos ir rašomos šiomis dienomis.

Šia tema kuriami ir filmai, kurie susilaukia didelio dėmesio ir kritikos. Toliau bus aprašomi keletas iš jų.

9 ROTA (Фёдор Бондарчук , 2006)

Tai garsaus rusų režisieriaus, prodiuserio, bei laidų vedėjo Fiodoro Bondarčiuko (38) debiutas. Šio Rusijos – Ukrainos gamybos filmo biudžetas rekordinis – daugiau nei dešimt milijonų dolerių. Filmą garsus dėl savo ypač didelio gamybos biudžeto (vertinant Rusijos filmų biudžetus tuomet). Filmą pasakoja apie legendinę rusų 9-ąją kuopą TSRS – Afganistano karo metu. Septyni jaunuoliai po trumpų karinių apmokymų patenka į tikrą karo mėsmales – TSRS – Afganistano karą. Pagal filmo režisierių filmo siužetas yra paremtas dauguma realių veteranų pasakojimų ir tik maža dalis yra surežisuoti ir išgalvoti.

The Beast (Kevin Reynolds , 1988)

Kevin Reynolds – vienas iš mažiausiai pripažintų to meto režisierių 1988 metais sukūrė filmą „The Beast“. Filmą pakankamai vaizdžiai pavaizdavo to meto karo siaubus ir žmonių elgseną.

Filmo eigoje pasakojama apie 1981 metais TSRS – Afganistano karą, kuriame vienas iš Sovietų tankų atsiskiria nuo pajėgų ir lieka vienas tarp karingai nusiteikusių afganų. Padėtį blogina komandai vadovaujantis nestabilios psichikos karininkas. Įguloje kyla ginčas ir vieną savo komandos narį vadas palieka surištą dykumoje keršto ištroškusiems afganams. Afganai jį suranda ir paima į nelaisvę. Kareivis neturėdamas iš ko rinktis pereina į afganistaniečių pusę ir padeda jiems medžioti pasiklydusį tanką. Filmo pabaigoje tanko įgula už skriaudas išžudoma, o afganams padėjęs kareivis paliekamas gyvas, kurį išskraidina į mūšio vietą atskridęs sraigtasparnis.

3.3. Afganistano karo veteranai

TSRS – Afganistano kare dalyvavo 4676 jaunuoliai iš Lietuvos. Jie nebuvo paruošti mūšiams, nebuvo informuoti apie kur bus vežami atlikti karinę tarnybą, jie neturėjo jokio kito pasirinkimo – jie buvo pasiųsti į karo mėsmales. Apie šimtas jaunuolių žuvo, virš dviejų šimtų tapo invalidais, dauguma grįžusiųjų turėjo problemų su vėl normaliu tapusiu gyvenimu. Jiems buvo labai sunku adaptuotis dėl labai ilgo tarnybos laiko, dėl ko daliai jų išsivystė potrauminio streso sindromas. Bėgant laikui TSRS – Afganistano karo veteranų lieka vis mažiau – dalis jų jau mirė nuo ligų, kiti pasikorė ir pan.

Po TSRS – Afganistano karo, veteranai atsidūrė keblioje padėtyje. Visuomenei karo įvykiai nebuvo atskleidžiami, vykstančios tragedijos nebuvo įmanoma suvokti. Pripažinus karą, kaip politinę klaidą, į viešumą išplaukusi tiesa suformavo klaidingą nuomonę apie TSRS – Afganistano

kare tarnavusiuosius. Rusų tautybės jaunuoliai grįžo į tėvynę, iš kurios jie ir buvo pasiųsti, o vaikinai iš Lietuvos sugrįžo į „Lietuvą“. Lietuva, pasibaigus TSRS – Afganistano karui netrukus įgijo nepriklausomybę Rusijos atžvilgiu ir TSRS – Afganistano karo veteranus „užmiršo“.

3.3.1. Karo pasekmės veteranams.

“Gintaras: Afganistanas man beveik kiekvieną naktį sapnuojasi. Dveji metai ten buvo praleisti ekstremaliomis sąlygomis. Kad ir kaip norėtum, to neištrinsi iš atminties. Norėčiau sugrįžti į tas vietas kaip turistas, pajusti tą kvapą. Tik nenorėčiau, kad šaudytų.”⁸. Taip atsako Afganistano karo veteranai, kalbėdami apie tarnybą Afganistane šiandien.

Potrauminio streso sindromo (PTSS⁹) pasireiškimas buvo tirtas ir Lietuvoje. Buvo nustatyta, kad Afganistano karo veteranai turintys PTSS, kur kas dažniau išgyveno traumuojančias patirtis susijusias su šeimos problemomis ir smurtiniais užpuolimais po tarnybos. Taip pat būtina įvertinti tai, jog įtakos į susiformavusį ar dalinai susiformavusį PTSS turėjo ir prieš karinę tarnybą patirti išgyvenimai, tokie kaip problemos šeimoje, patyčios ir kt. Didžiausią įtaką PTSS atsiradimui sudaro kare patiriamos traumos, gali pakakti ir vieno trauminio įvykio, vien suvokimas, jog yra kilusi grėsmė gyvybei labai įtakoja PTSS atsiradimą. Žmonės ilgą laiką būdami karo zonoje dažniau susiduria su trauminėmis situacijomis, viršijus 6 mėnesių ribą atsiranda didelė tikimybė atsirasti PTSS. Kiti streso veiksniai, tokie kaip pasikeitusi aplinka, aplinkinių gyventojų požiūris taip pat įtakoja PTSS atsiradimą. Atlikus tyrimus buvo įrodyta, jog vaikinai iš Lietuvos tarnaudami Afganistane patyrė didesnių psichologinių traumų, ne vaikinai tarnavę Sovietų Sąjungoje.

⁸ “Afganistano žaizdos atviros po 30 metų”: <<http://www.ve.lt/naujienos/lietuva/lietuvas-naujienos/afganistano-zaizdos-atviros-ir-po-30-metu/>>

⁹ PTSS – Potrauminio streso sindromas. „Potrauminio streso sutrikimą turinčių Lietuvos Afganistano karo veteranų trauminės patirties ir potrauminės simptomatikos ryšys“, *Psichologija*, 2009., 7-18 psl.

4. KŪRYBINĖS DOKUMENTIKOS FILMAS.

4.1. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Idėja brendo jau senokai, dar būdamas paaugliu susidomėjau senomis fotografijomis, kurias radau apdulkėjusias ant spintos. Tai buvo nespaltotos, išblukusios nuotraukos iš mano tėvo tarnybos Afganistane 1985-1987 metais. Tuomet jam buvo 20 metų, kai pirmą kartą atsidūrė tikrame mūšyje. Yra sunku įsivaizduoti ką jaučia žmonės patekę į tokią situaciją, kurioje yra žudoma ar yra kilęs pavojus jų pačių gyvybei ar kūno vientisumui. Vienas tokių žmonių yra mano tėvas – Afganistano karo veteranas.

Kadangi nuo mažens mėgau piešti, tai piešiniuose piešdamas ginklus juos kopijuodavau iš senų karo nuotraukų, kuriose įamžinti kareiviai dažniausiai būdavo apsikarstę įvairiausiais ginklais. Dar būdamas vaikas, tėvo paprašiau, kad papasakotų plačiau apie nuotraukas, apie „karą“. Tačiau tik sulaukus paauglystės ėmiau kitaip žiūrėti į jo pasakojimus. Paskutiniu metu domiuosi videomenu ir animacija, taigi jau kuris laikas norėjau kažką sukurti Afganistano karo tema. Šiuolaikinis jaunimas dažnai net nežino apie 1979-1989 metais vykusį karą Afganistane, kuriame tarnavo ne savanoriai, kaip šiais laikais, o šauktiniai vaikinai. Tada per beveik 10 metų trukusį karą, Afganistane tarnavo virš 4000 jaunuolių, tačiau grįžo nevisi. Dauguma veteranų nėra linkę pasakoti, bendrauti apie šią tarnybą susijusiomis temomis, tačiau yra tokių, kurie palaiko ryšius su buvusiais bendražygiais. Žuvusius draugus jiems primena tik senose nuotraukose pasilikę jų atvaizdai. Tačiau veteranams jau daugiau nei 40 metų, beveik visi jie jau pražilę, o senose nuotraukose įamžinti dar būdami jauni vaikinai. Visi jie tada buvo 19-21 metų amžiaus, visi jie matė sukrečiančių vaizdų. Žmonės ne visada susimąsto, ką iš tikro reiškia atsidurti tikrame kare ir kad kare dalyvavę žmonės nėra eiliniai žmonės.

Nesusimąstydavau ir aš, kol nepaprašiau tėvo papasakoti apie karo siaubus, turėdamas tiek metų kiek turėjo jis, tik pradėjęs tarnybą. Manau ši tema yra aktuali mums visiems, ypač jaunajai kartai, kuri nesusimąsto kas iš tikro yra karas. Veteranų pasakojimus, jų emocijas mėginsiu atskleisti savo kūrybinės dokumentikos video filme.

4.1.1. Anketa

Prieš susitikimą su veteranais, buvo sudaryta 8-ių klausimų anketa kurioje buvo su jų tarnyba TSRS – Afganistano kare susiję klausimai-temos.

1. Kaip jautėtės, kai sužinojote, jog teks tarnauti Afganistane.
2. Kokios buvo pirmosios dienos, atmosfera, atvykus į Afganistaną.
3. Kas buvo jūsų „priešas“, ką jam jautėte.
4. Papasakokite 2-3 labiausiai įstrigusius mūšius, įvykius.

5. Kokia buvo kasdienybė Afganistane.
6. Ryšiai su artimaisiais.
7. Ar norėtumėte nuvykti į tas vietas šiandien.
8. Ar sunku buvo prisitaikyti grįžus.

4.2. Kūrimo eiga

Kas bent kiek gilinasi į Afganistano karo įvykius žino, kad Afganistane tarnavusių Lietuvos jaunuolių niekas neklausė, ar jie nori kariauti. Jaunuoliai pasirinkimo neturėjo, kiekvienas buvo atsakingas už save. Grįžo visi, bet kai kurie cinkuotuose karstuose. Kas liko gyviems grįžusiems – tai randai ir prisiminimai, nuotraukos liudijančios apie buvusius įvykius ir žuvusius draugus. Afganistano karo veteranų pasakojimai, tikros ir neišgalvotos, ne kasdien girdimos ir kartais pačių dalyvių sunkiai išprašomos papasakoti istorijos. Dauguma dalyvių stengiasi pamiršti to meto įvykius, apie juos nešneka ir nenori turėti nieko bendra su tuo kas juos primintų. Taigi ne kiekvienas sutinka pasidalinti savo pasakojimais prieš kamerą – tai buvo pirmoji problema kūrybinės dokumentikos filmo kūrime. Susisiekti su veteranais pavyko tik su penkiais iš aštuonių. Iš penkių nusifilmuoti filme sutiko tik du.

Antroji problema buvo filmo scenarijus ir jo trukmė. Ieškojau būdų, kaip keletos žmonių pasakojimus ir emocijas sutalpinti į keleto minučių trukmės video filmą. Taigi pasirinkau filmo anonso formatą (Lietuvių kalboje “filmo anonsai” yra vadinami tiesiog “treileriais”, dėl jų pavadinimo anglų kalboje “movie trailer”). Tačiau ir treilerio formatas filmo scenarijui netiko. Tik pasakojimams apie mūsų ir įtampai vaizduoti treilerio ritmika tiko idealiai - scenų keitimąsi (pirmoji ir trečioji “treilerio” struktūros dalis). Vidurinę dalį ištiesiau, palikau ilgas, beveik nemontuotas scenas.

4.2.1. “Movie Trailer”¹⁰

Pirmieji pasirodę filmų anonsai buvo rodomi kino teatruose po filmų, jie buvo vadinami „treileriais“, nes buvo rodomi pasibaigus filmui (anglų k. “trailer” – priekaba). Tačiau žmonės pasibaigus filmui, dar rodant titrus palikdavo kino teatro salę ir „treileriai“ susilaukdavo mažai dėmesio. Taigi, buvo nuspręsta treilerius rodyti prieš filmus. Šitokie pokyčiai neįtakėjo treilerių pavadinimo ir jis nepasikeitė iki šiol.

¹⁰ Why are they called „trailers“, if they are shown before the movie? :
<<http://www.straightdope.com/columns/read/2270/why-are-they-called-trailers-if-theyre-shown-em-before-em-the-movie>>

Pirmasis pasirodęs "treileris" buvo skirtas reklamuoti "The Pleasure Seekers" miuziklui. JAV kino teatruose miuziklas buvo rodomas 1913 metais. Šio miuziklo treileris davė pradžią visiškai naujai filmų reklamavimo industrijai. Didžiausią įtaką treilerių struktūrai davė tokie režisieriai kaip "Stanley Kubrick" ir "Andrew J. Kuehn". "Treilerių" populiarumas augo, atsirado nemažai kompanijų kuriančių filmų "treilerius" pagal užsakymus. Jų struktūra ateityje keitėsi net keletą kartų. Visiškai nusistovėjusių treilerio rėmų nėra iki šiol. Tačiau šiuo metu populiariausios struktūros ir dažniausiai matomi yra Holivudo filmų "treileriai", kurie išsiskiria savo struktūra ir išryškintais, dideliais titrais.

Paprastai treileriai yra sudaryti iš trijų dalių: Pirmoji dalis susideda iš įvairių filmo scenų, skirtų sudominti žiūrovą, neatskleidžiant filmo siužeto. Antrojoje dalyje rodomos kitos filmo scenos. Jos dažniausia baigiasi dramatiškais ar romantiškais jausmais, kurie staiga pertraukiami trečiąja dalimi. Trečioji, paskutinė dalis paprastai būna sudaryta iš labiausiai įsiminusių ir įspūdingų filmo veiksmo scenų, vaizdo efektų ar kulminacijos. Dažnai ši dalis turi įsimintiną, užvedantį garso takelį, o pats treileris turi ir atskirą įgarsintą paaiškinimą (voice-over¹¹), kuris padeda praplėsti žiūrovų dėmesiui traukti reikalingą informacijos kiekį per trumpą "treilerio" trukmę. Kino teatruose rodomų "treilerių" standartas yra kiek daugiau, nei pusantros minutės. Maksimali trukmė būna mažiau nei 2 min. 30 sekundžių pagal kino teatruose nustatytus reikalavimus, tačiau pasitaiko ir išimčių.

4.2.2. Filmavimas, montažas, animacija

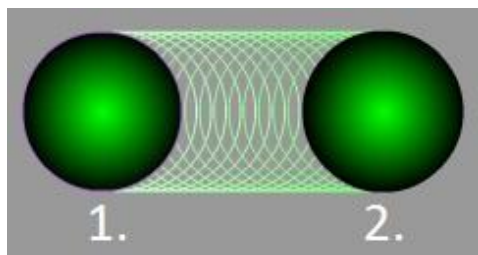
Prieš filmavimą turėjau filmo viziją, scenarijų. Filmuojant į ją atsižvelgiau. Filmavimui pasirinkau buitinę, natūralią aplinką siekdamas parodyti žmones tokius, kokie jie yra šiandien. Atsisakiau dirbtinumo (aprasa, šukuosena ir pan.) ir nesėdėjau už kameros kaip operatorius, nes daugumai žmonių yra labai sunku kalbėti žiūrint į kamerą, taigi norėdamas padaryti pasakojimą įtaigesnį didžiąją filmavimo dalį buvau klausytojas, operatoriaus darbą su kamera atlikdamas minimaliai.

Naudojau dvi kameras, vieną vidutiniam planui, kitą stambiam. Filmuojant tolimu planu dėmesys paprastai yra sutelkiamas daugiau į aplinką, nei į personažą. Taigi filmuodamas vidutiniu planu dėmesį sutelkiau į personažą, tačiau pilnai matėsi ir jį supanti aplinka. Vidutinis planas fiksavo žmogų iki juosmens (dažnai pasakodami įvykius žmonės pasakoja „kūnu, gestais“). Vidutinį planą ketinau išnaudoti perėjimams iš video į animaciją ir atvirkščiai. Stambus planas fiksavo emociją, žvilgsnį ir kitas detales, tokias kaip rankos, akys.

¹¹ Voice-over (anglų k. - įgarsintojas).

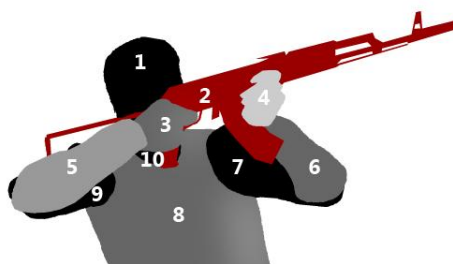
Visas dokumentinio filmo pateikimas priklauso nuo paties filmo kūrėjo. Kiekvienas filmo autorius visą surinktą medžiagą "apdoroja" ir pasauliui ją pateikia savaip, primesdamas savo požiūrį, įsitikinimus, tačiau realybė vaizduojama tokia kokia ji yra iš tiesų. Būtent todėl savo filme nevengiau keiksmažodžių, nekarpiu ir specialiai jų nesistengiau įtraukti į filmą jį montuodamas. Dokumentuotus pasakojimus atrinkau ir panaudojau filmo montaže.

Iliustruoti veteranų pasakojimus pasirinkau kompiuterinę Flash animaciją, ją kombineavau su trimačiais objektais ir perkėliau į 3D erdvę. Kadangi dabar interneto amžius - Flash technologija yra viena populiariausių animacijos technologijų šiandien. Flash technologija ypatinga tuo, jog joje galima kurti tradicinę „frame by frame“ ir „tween“ animaciją.

„Tween“ animacija ypatinga tuo, jog sukurti animacijai nereikia piešti atskirų kadrų. Tereikia turėti animuojamą objektą (pvz.: flash programoje sukurtą apskritimą) ir pažymėti du kadrus. Pirmajame kadre nutempiname kamuoliuką į kairę, o antrajame į dešinę.

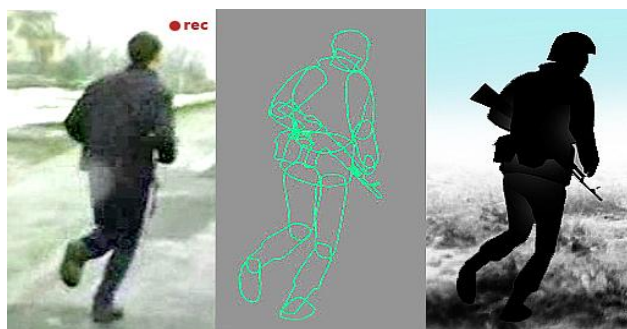
Tarpinė animacija yra sugeneruojama programos, kitaip tariant peržiūros metu kamuoliukas kelias iš kairės į dešinę (iš taško A į tašką B) per du pažymėtus kadrus. Animacija neveiks jei pažymėsime du kadrus iš eilės – tarp pasirinktų kadrų turi būti bent vienas nepažymėtas kadras. Tai paprasčiausias būdas animuoti objektą, tačiau šitaip galima animuoti ir keliasdešimt objektų vienoje scenoje taip, jog jie sudarytų sudėtingą kitą objektą, pavyzdžiui judantį žmogų. Nes kiekviena kūno dalis (galva, plaštakos, alkūnės, pečiai, kaklas ir t.t.) žmogui judant keičia padėtį.

Pačios flash animacijos animavimo išskirtinumas kūrybinės dokumentikos video filme toks, jog dauguma scenų animuojama „ant video medžiagos“, kitaip tariant „rotoscope-animation“ metodu. Nufilmuota žmogaus eisena ar veiksmų seka vėliau naudojama kaip eskizas būsimai animacijai. Parinktas filmavimo kampas, kuris kuriant 2D flash animaciją padeda išgauti tikrovišką žmogaus judesių plastiką. Tokią plastiką be video medžiagos pagalbos būtų be galo sunku išgauti.

Ši technika iš dalies panaši į „motion capture“ techniką, kur brangios įrangos pagalba fiksuojami realūs aktorių judesiai ir jų padėtys erdvėje. Aktoriai dėvi

specialius kostiumus, kuriuos fiksuoja specialios kameros ir realiu laiku perduoda informaciją į kompiuterį. Kompiuteriu sugeneruotas 3D modelio skeletas juda taip, kaip juda aktorius scenoje. Kitaip sakant skaitmeninis kūnas atgyja virtualioje erdvėje.

Tačiau flash animacija turi ir keletą trūkumų, tokių kaip kameros nebuvimas (be ko negalima sukurti fokusavimo efekto) ar virtualios šviesos simuliacijos. Žinoma kameros fokusą galima simuliuoti. Tolimesniam objektui uždedant „blur“ efektą, tolimesni objektai atrodo mažiau sufokusuoti. Tačiau norint keisti fokusavimo atstumą animacijos metu iškyla nemažai problemų norint tiksliai keisti simuliuotą objektų sufokusavimą. Šioje vietoje flash animacija išsaugoma „swf“ formatu ir perkeliama į kitą programą – adobe after effects.

Adobe after effects – tai galinga programa, leidžianti kurti, simuliuoti įvairiausias kameros ir vaizdo efektus, tokius kaip „lens flares“ ar „depth of field“. Kadangi programa leidžia sukurti virtualią vaizdo kamerą, kuriai galima keisti jos matymo kampą, rakursą, padėti erdvėje, atsiranda ir trimatė erdvė, kurios nėra flash programoje. Programa atpažįsta begales kitų failų ir lengvai leidžia juos redaguoti – pavyzdžiui galima importuoti flash animaciją, ją kombinuoti su video medžiaga ar trimačiu objektu ir panašiai.

3D animacija – viena iš pagrindinių 3D animacijos savybių yra trimačiai objektai. Sukurtą objektą virtualioje erdvėje galime matyti iš bet kurio kampo, priklausomai nuo to, kokių kampu jį atsukime į virtualią kamerą. To neįmanoma padaryti su 2D objektais, net jei ir juos įkelsime į 3D erdvę jie neturės tūrio. Iš priekio objektas atrodo lyg trimatis, tačiau šiek tiek jį pasukus jis netenka savo tūrio.

4.3.1. Naudotos technologijos

Programa vaizdo montavimui – Adobe Premiere 2 Pro.

Programos nuotraukų animacijai – Photoshop CS2, Adobe Flash CS4, Adobe After Effects, 3D's max.

4.2.3. Scenarijus

Buvo sudarytas preliminarus filmuko eskizas, vaizduojantis tris filmo epizodus (filmuko trukmė nebuvo planuojama iš anksto):

1. Trys juodi stačiakampiai vaizduojantys tris filmuko sudedamąsias dalis (kurių kiekvienos sandara bus aprašoma vėliau).

2. Dvi spalvos (raudona ir žalia) vaizduoja pasakojimų temą ir filmo kadro dinamiką.

1.1. Raudona spalva vaizduoja dinamišką kadro seką, pasakojimų tema – mūšiai, veiksmas.

1.2. Žalia spalva vaizduoja lėtą kadro seką ir ramesnes pasakojimų temas, tokias kaip vidinius personažo jausmus, traumas.

3. Trys spalvos. Atsiradusi nauja - geltona spalva vaizduoja filmuko animacines scenas - „dengimus“, bei jų dažnumą kiekviename epizode.

Pirmoji sudedamoji dalis

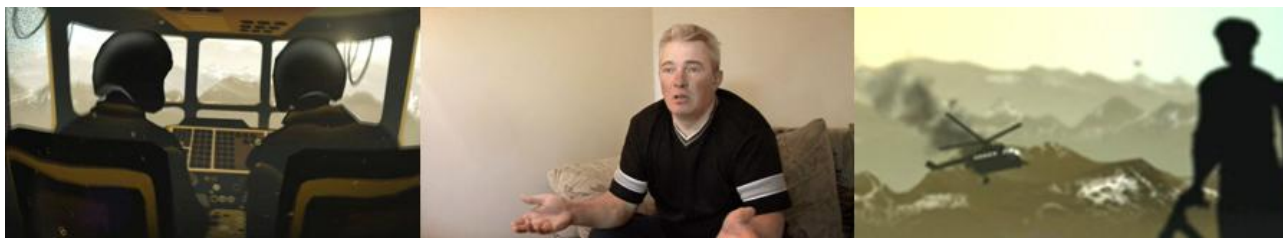
Pirmasis epizodas skirtas suklaidinti žiūrovą. Jis susideda iš 4 dalių - 1 animuotų titrų ir 3 trumpi pasakojimai. Pasakojimai yra dengiami animuotais video kadrais. Žiūrovas lyg įmetamas į filmo vidurį, kur sunku suprasti kas vyksta. Pasakojimai iškarpyti, rodomi vaizdai nenuoseklūs.

Pirmasis pasakojimas: pasakojimas apie sraigtasparnį atakuojantį rusų bazę apsuptą dušmanų. Fone girdisi pasakotojo balsas, tačiau jis matomas tik keletą kartų – visą likusį laiką rodomi animaciniai kadrai. Paskutinis animacinis kadras ypatingas tuo, jog pasibaigia taip, kaip prasideda antroji dalis.

Antroji pasakojimas: iš liepsnų pasirodo kitas pasakotojas, pasakojantis apie artimą kovą su priešu. Jo intensyvaus pasakojimo gestai panaudojami animacijai įvesti į jo buitinę aplinką, šitaip video paverčiant animacija ir atvirkščiai.

Trečiasis pasakojimas: dar kitas pasakotojas, pasakojantis apie dar kitokį įvykį. Montażas – video dengiamas su animaciniais kadrais, galimas sulėtinto vaizdo efektas.

Antroji sudedamoji dalis

Antrojo epizodo vieta ir siužetas skiriasi. Vieta po parodytų titrų pasidaro aiški – Afganistanas, siužetas – pasakojimai parodantys karo siaubą. Į visas puses lekiančias kulkas ir visur aplink girdimus šūvius, sproginimus.

Pirmasis pasakojimas: įvairūs animaciniai kadrai iliustruojantys pasakojimus apie mūšio įkarštį. Pasakojimas išlaiko įtampa užsilikusią iš pirmosios sudedamosios dalies (pirmasis juodas stačiakampis). Galimas video medžiagos perėjimas į animacinę, daug mūšio scenų.

Antrasis pasakojimas: sekanti istorija pasakoja apie žuvusius arba stipriai sužalotus žmones. Kuomet pasakojama apie sužalojimus, jie specialiai nėra iliustruojami – šitaip leidžiant žiūrovui pačiam viską įsivaizduoti.

Trečiasis pasakojimas: staigus atoslūgis po patirto šoko. Susideda iš pasakotojo susimastymo, kuris pereina į skaudžius prisiminimus. Žiūrovui sudaromas įspūdis apie nepavydėtinus karo prisiminimus, kurie aplanko ten tarnavusius.

Trečioji sudedamoji dalis

Karo zonos kasdienybė, dabartis, skaudūs prisiminimai. Epizodas ir susideda iš šių trijų pasakojimų.

Pirmasis pasakojimas: netikėtai pertraukia antrosios sudedamosios dalies (antrojo juodo stačiakampio) pabaigą. Vyksta mūsų, pasakotojas pasakoja apie mūsų kasdienybę. Nesvarbu kokią patirtį turi kareivis karo zonoje, jis vis tiek gali žūti taip pat greitai kaip bet kuris kitas.

Antrasis pasakojimas: Atoslūgis po patirto streso. Nuobodūs vaizdai leidžia įsiklausyti į pasakotojo žodžius.

Trečiasis pasakojimas: Pasakotojas kalba apie buvusius įvykius, per plauką išvengtų nepataisomų pasekmių.

Video filmo pabaiga

Filmuko pabaiga, paliekama trumpa pauzė ir cypiantis garsas simbolizuojantis karo siaubą ir skausmą. Po jo seka keletas nuotraukų, po kurių pasirodo titrai.

Išvados

Apibendrinus dokumentikos žanrus, galima daryti išvadą, jog dokumentinis kinas nebūtinai vaizduoja realybę tokią kokia ji yra. Dokumentinis kinas siekia atspindėti, kartais papildyti, kartais ir vizualizuoti tikrovę. Pats kinas savo vizualiąja ir siužetine puse yra priklausomas nuo autoriaus. Autorius kuria dokumentiką, pats sprendžia kaip spręsti iškilusias problemas filmo kūrimo procese, kaip ją, jei reikia, papildyti.

Montuodamas, vizualizuodamas ir savaip spęsdamas iškilusius sunkumus, pateikdamas kūrybinę dokumentiką autorius pateikia ją su tam tikru požiūriu, nuomone, estetika, dažnai su savo asmeninėmis vertybėmis, kurių filmo kūrimo procese neįmanoma išvengti, be kurių kūrybinė, modernioji dokumentika neįmanoma.

Vieni įvykiai nublanksta prieš kitus. Yra žmonių, kurie Afganistano karo nepamirš niekada – tai jo dalyviai, tada dar jaunuoliai, jų artimieji. Kai kurie iš jų taip ir nesulaukė savo sūnų grįžtant gyvų. Afganistano karas, visam gyvenimui paliko nedingstančius randus ten tarnavusių jaunuolių širdyse.

Kurdamas kūrybinės dokumentikos video filmą karo tema, išsiaiškinau jog mano suvokimas apie karą skiriasi nuo jame tarnavusių žmonių pasakojimų, kaip ir rašytiniai šaltinių suteikiamos informacijos. Pasakojimai ir šaltiniai pilnai neatstoja realybės, to neužtenka, reikia pačiam tai patirti, kad suprastum. Daug didesnę vertę turi pats pasakotojas, jo balsas, emocija. Būtent kūrybinės dokumentikos filmas, autoriaus sprendimai suteikia galimybę atgaivinti žmonių pasakojimus. Užfiksuotos, dokumentuotos pasakotojų emocijos sustingsta laike, šitaip tapdamos artimesnėmis žmonėms.

Literatūra

1. Sonatos Žalneravičiūtės interviu su Audriumi Stoniu, „Dokumentinis kinas – intervencija į žmogaus dramą“, Šiaurės atėnai (nr. 44), 2000 lapkričio 25d., 11psl.
2. Urbonas Vytas, „Žurnalistikos pagrindai“, 6. Fotografija ir dokumentinis kinas, 51 psl.
3. Jonušas Kazys, „Afganistanas: karas su šešėliais“, Karys 2001, 20-21nr., 19-23 psl.
4. Domanskaitė-Gota Vėjūnė, „Potrauminio streso sutrikimą turinčių Lietuvos Afganistano karo veteranų trauminės patirties ir potrauminės simptomatikos ryšys“, Psichologija, 2009., 7-18 psl.
5. „Andy Warhol – Sleep“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: <http://beebo.org/smackerels/sleep.html>.
6. Goda Rupeikaitė, „Realybės versijos, arba dokumentinis kinas“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/159827>.
7. „A. Matelio filmas "Prieš Parskrendant į žemę" muša dokumentinio kino žiūrimumo rekordus“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-05-17-a-matelio-filmas-pries-parskrendant-i-zeme-musa-dokumentinio-kino-ziurimumo-rekordus/22377>.
8. „The sinking of Lusitania (1918)“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: http://www.archive.org/details/Sinking_of_the_Lusitania.
9. Vytautas Lukšys, „1979 - 1989 metų Sovietų Sąjungos - Afganistano karas“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: <http://www.afganai.lt/index.php/karas-afganistane>.
10. Albertas Urbonas, „9-oji kuopa“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: <http://kinas.info/?movie=3065>.
11. „The Beast“ [žiūrėta: 2010-04-02]. Prieiga per internetą: <http://reelfilm.com/beast.htm>.
12. Deividas Šlekys, „Karas ir valstybė“ [žiūrėta: 2010-04-14]. Prieiga per internetą: <http://www.postscriptum.lt/7-karas/karas-ir-valstybe>.
13. „War Film History“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: http://en.wikipedia.org/wiki/War_film.
14. „Documentary Film“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: http://en.wikipedia.org/wiki/Documentary_film.
15. „Film trailer“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: http://en.wikipedia.org/wiki/Film_trailer.
16. Goda Jurevičiūtė, „Teisingumo kare beieškant“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: <http://www.postscriptum.lt/7-karas/teisingumo-kare-beieskant>.
17. „Valsas su Baširu“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: <http://www.kinopavasaris.lt/filmas.php?id=1236700246>.

18. Peter Bradshaw, „waltz with bashir“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: <http://www.guardian.co.uk/film/2008/nov/21/waltz-with-bashir-folman>>.
19. „Super Size Me“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: http://en.wikipedia.org/wiki/Super_Size_Me>.
20. Michael Rabiger „Dokumentinio kino režisūra ir postprodukcija – kūrybinio individualumo paieška“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: http://kinomanai.lt/jn/index.php?option=com_content&task=view&id=42&Itemid=152>.
21. „Kinas“ [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: <http://lt.wikipedia.org/wiki/Kinas>>.
22. Rotoscoping [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: <http://cartoons.wikia.com/wiki/Rotoscoping>>.
23. Afganistano žaizdos atviros ir po 30 metų [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: <http://www.ve.lt/naujienos/lietuva/liuvos-naujienos/afganistano-zaizdos-atviros-ir-po-30-metu/>>.
24. Why are they called „trailers“, if they are shown before the movie? [žiūrėta: 2010-03-18]. Prieiga per internetą: <http://www.straightdope.com/columns/read/2270/why-are-they-called-trailers-if-theyre-shown-em-before-em-the-movie>>

PRIEDAI

Afganinstano kare vartojamų žodžių žodynas:

- „duvalai“ [rus.-дувал] - molinė tvora;
„kolona“ [rus.-колонна] - sunkvežimių karavanas ;
„nūrsai“ [rus.-нурс] – reaktyvinis šaudmuo, raketa;
„ustanofkė“ [rus.-установка] – įrengimas;
„dūchas“ [rus.-духи] – dvasios;
„ras“ [rus.-раз] - staiga (!);
„bortmechanikas“ [rus.-бортмеханик] – sraigtasparnio pilotas;
„chaną“ [rus.-хана] – galas, mirtis;
„betonkė“ [rus.-бетонка] – betoninis kelias Afganistane;
„zelionkė“ [rus.-зелёнка] – vynuogynai, žalumynai;
„babajai“ [rus.-бабай] – seniai, barzdoti žmonės;
„grantamiotas“ [rus.-гранатомёт] – granatsvaidis;
„snariadas“ [rus.-снаряд] - šaudmuo.